

Yawa Kepter

Nurmuhammet Yasin Orkishi

Yene ashu köpkök asmanda uchup yürgüdekmen. Ongummu-chüshümmu yaki her ikkilisi emesmu bildim. Qanitim astida ghur-ghur shamal uchup Ötmekte. Men hazir nahayiti rohlinip kétiwatattim. Wujudumda küch-quwwet urghup turatti. Zenggerreng asman, parlaq quyash nurigha chömülgen bipayan dunya. Bu neqeder güzel menzire-he? Men téximu rohlinip yenimu Égiz Örlidim. Köz aldimdiki böljürgenzar ghayib boldi. Emdi manga dunya téximu kengri yéyilip köz aldimda bir yéshil dastixandek ochuq namayen boldi. Bu ilgiri men körüp baqmighan menzire, men körüp baqmighan jaylar idi. Lékin, men u yerge Öz makanimdek muamile qildim. Hemme yer oxshashla güzel körünetti.

Tuyuqsiz aldimda mehelliger, Öyler köründi. Peste ushshaq nersiler qimirlap yüretti. Men uning anam sözlep béridighan ademler ikenlikini hés qildim. Lékin, ular manga anche xeterlik emestek köründi. Anamgha qérlilik yetken bolsa kérek, dep oylidim. Yerde bicharilerche Ömilep yürgen ashu janliqning kökte uchup yürgen bizdin qudratlik ikenlikige zadila ishen'güm kelmidi. Belkim méning ularni chüshinishke kallam yetmigen bolushi mumkin. Ishqilip men ademlerni unche xeterlik hés qilmidim.

Anam: â€œademlerning qorsiqida hüniri jiq, pexes bolmisang ular séni birdemdila mehbusqa aylaturup qoyidu.â€ dégenidi. Birdinla méning ularning qorsiqidiki hünirini bir körüp baqqum keldi. Némishqa ularning hünirini qorsiqigha soliwaliqigha eqlim yetmidi. Asta- asta peslep mehelle etrapini aylinishqa bashlidim. Manga emdi hemme nersé Éniq köründi. Bu yerde ademlerdin bashqa qoy- kala, toxu, ishqilip men körüp baqmighan nurghun nersiler bar idi. Bir top kepterler asmanda uchup yüretti. Az bir qismi bolsa, kepterler qonush üçün yasalghan peghez dégen nersige qonup olturatti. Men ular bilen paranglishish üçün yénigha kélip qondum. Paranglishish üçün qondummu yaki aram Élish üçün qondummu bu Éniq Ésimde yoq idi. Shu chaghdiki tuyghum bek xire idi. Ishqilip men ularning turmushigha qiziqip qalghan idim.

- Qeyerdin kelding? - dédi ularning ichidiki yéshi chongraq birsi. Men uning mushu topning ichidiki bashliqi emeslikini jezm qilalmidim. Uning

néme bolushi men üçhün beribir idi. Chünki men bu topning ezasi bolmighachqa uning manga nisbeten héchqandaq ehmiyetke ige teripini bayqighili bolmaytti.

- böljürgen saydin,- dédim men.

- Bowamdin anglighan. Bizning ejdadimiz ashu yerlik iken, biraq men u yerning bizdin nechche aylıq yiraqlıqını anglighan, adette biz nechche künlük yolgha uchup baralmaymız. Belkim senmu nishandin adiship qaldinghu deymen.

Men uning nechche künlük ariliqqimu uchalmaydighanlıqını anglap heyran qaldım. Belkim qériliq yetkendu, dep oylidim. U dégen böljürgen say men kelgen böljürgen say shumu- emesmu Éniq höküm qilalmidim. Eger uning bowisi men kelgen saydin kelgen bolsa démek biz bir jemet tuqqan bolup qalattuq.

- Men bu yerge Ézip qélip emes belki, uchushni meshiq qiliwétip kélip qaldım. Bir nechche kün'giche bir nerse yimeymu uchalaymen,- dédim jawaben. U manga heyranlıq bilen qarap qoydı.

- Belkim sen yawa kepter oxshaysen. Ularning hemmisi shundaq déyishidu. Biraq bizde undaq jenggiwarlıq yoq. Peqet qondaq we qepezdin bashqini oylimaymız. Menmu mushu mehelligin nérigha ötüp baqmidim. ã-tüp néme keptu. Qonay déseng peghizing, yatay déseng qepizing teyyar tursa japa tartipmu ishmu? Uning Üstige bala â€" chaqiliq bolup qaldım? Emdi uchup nege bararmen. Igimizmu yaxshi qarawatidu.- yéshi chong kepter tumshuqi bilen peylirini tatilap qoydı.

- Anglisam ademler bek qorqunchluqken. Ular bizni tutuwalsa rohimizni qul qilarmish deydu, bu rastmu?

- Roh? - yénimdiki bir kichik kepter heyran qaldı, - bowa, roh dégen néme?

Uning rohning némilikini bilmiginidin men téximu heyran qaldım. Bu kepterler ballirini qandaq terbiyleydighandu? Rohi bolmighan hayatlıqning néme kériki, rohsizlıq ularni qandaq haletke chüshürüp qoyghan- he? Ular néme üçhün buni chüshenmeydighandu. Gerche rohni, erkinlikni sowgha qilghili, tilep Érishkili bolmisimu, biraq bu bichare kepterlerge rohiy erkinlikke ige bir makanning neqeder zörürliki chongqur hés qildım. Ular roh dégen sözni esla anglap baqmighandek qilatti. Yéshi chong kepter

héliqi sual sorighan kepterning béshini siylap turup sözleshke bashlidi.

- Rohning némilikini menmu bilmeymen. Uni menmu bowamdin anglighan. Hazir ikkinchi qétim anglishim. Bowamghimu bowisi dep bériptiken. Belkim bowisighimu bowisi dep bergen bolsa kérek. Bowam hemishe «bizde roh yoqalghili bek uzun zamanlar boptiken» deytti. Belkim bu kepterning dewatqini yoqalghili bek uzun bolghan ashu roh bolsa kérek. Bizde hazir roh deydighan nersining sayisimu qalmidi.

Yéshi chong kepter manga yüzlendi.

- Dep baqe oghlum, sen uning qandaq nersilikini bilemsen?

Men ganggirap qaldim. «Züm dégen sözge özüm jawab bérelmey qalarmenmikin dep endishe qildim.

- Yaq hazirche bilmeymen, biraq anam sende dadangning baturluq rohi bar, u künséri piship yétiliwatidu, - dégen. U piship yétirse chuqum biliwalimen.

- He, démek sende atangning rohi yétiliwétiptu. Emma atilar emes bir pütün kepterler jemetiningmu rohi alliburun yoqalghan. Animiz bizge ezeldin roh toghriliq sözlep bermigen. Atilirimizdinmu héchqanda birer bisharet ishtimiduq. Hazirqi dewrge kelgende men bu sözni balilargha sözlep bérishinimu untup qaptimen. Shunga biz rohsizliq dewrige alliqachan qedem qoyuqtimiz. Hey, ashu yoqalghan rohimizning zadi qandaqliqini tépiwalghan bolsaq bek yaxshi bolatti. Boway Éghir xursindi.

- Siler mushu rohsizliqlar tüpeyli ewladtin - ewladqa ademlerge qul bolup Ötisler. Ularning xalighan chaghda yeydighan taamigha aylinisiler. Ular silerni qulluqta shu derijige chüshürüptuki qoyup bersimu héchyerge baralmay ularning tewelikidila uchidikensiler. Kichikkine dandin ayrilip qélisni xalimay ewladliringlarnimu özüklardek qulluqqa tutup béripsiler. Silerge bizlarning kepterler topidikidek bir bashchi kérekken. Biraq, bu eptinglarda silerdin undaq büyük Ümid kütkili bolmighudek. Siler aldi bilen rohinglardiki ashu qulluqni yoqitishinglar kérek. Eng muhimi siler rohning némilikini biliwélinglar. Siz némishqa men bilen béríp anamdin sorap körmeysiz? - dédim men yéshi chong kepterge hésdashliq qilip, men bowayning biliwélishini izdidimmu yaki özüm béliwélishni oylidimmu taza Éniq emes idi. Belkim her ikki xil héssiyat wujudumda teng qutrawatqandu.

- Bir putum görge sanggilidi. Shundaq bixeter qepizim turup, roh izdep nege barimen. Yene kélip men rohning némilikini bilmisem, uni tapsammu néme paydisi, qara, roh bolmisa néme boptu, yenila mushu qepizim bixeter yashighili bolidiken'ghu. Yene kélip héchnémige es qatmaydighan roh dégen u nersini kötürüp yürüş neqeder jachaliq.

Yéshi chong kepterning sözlirini oylap kettim. Uning dégini bir turup toghridek, bir turup xatadekmu qilatti. Emma héchqandaq yashash Étiqadi we rohi bolmighan bir kepter bilen roh toghriliq sözlishish manga nomusluq ishtek tuyulup ketti. Bérip bu mesilini anamdin sorap baqay, dep oylidim.

Bir top kepterler yénimizgha kélip qondi. Andin Öz ara gugulashti. Ularning bezi sözlirini peqet uqmudum. Belkim Öz tilda sözleshse kérek. Adette biz tereplergimu bezide mushundaq yaqa yurtluqlar kélip qalatti. Ular kimler? Yéshi chong kepterning dostimu yaki jemetimu bilmidim. Men bilen sözleshmekchimu yaki Öz ara paranglishiwatamdu peqetla uqmudum.

- Yaxshimu sen qozam, - yéshi chong kepter yénidiki kichik bir kepterning peylirini choqulap erkilitip qoydi.

- Yaxshi emes, qorsiqim Échip ketti. Némishqa anam emdi dan bermeydu? U dan yaki qonaq dégendek bir isimni Éytti. Belkim tériq yaki kendir dégendu. Ish qilip men bilmeydighan yatla isim idi. Hey, ademler bashqurghan kepterler qiziqken. Yeydighan nersilergimu her xil isim qoyup yürüydiken, dep heyran qalдим.

- Anang emdi yéngi ukiliringning dunyagha kélishi üçhün quwwet toplimisa bolmaydu. Adem kélip dan sélip bergüche saqla, bolamdu?

- Yaq, saqliyalmaymen. Daligha bérip özüm dan tépip yep kélimen.

- Obdan qozam, gépimni angla. U yerge barsang bek xeterlik. Séni eski ademler tutup yep kétidu. Barma bolamdu?!

Kichik kepter domsiyip jim bolup qaldi. Qarighanda bu toptikiler mushu qéri kepterning gépini bekreng anglaydighandek qilatti. Men ularning Özini tutup yep kétidighan ashu ademler bilen yene birge yashishini peqetla kallamgha sighduralmidim. Belkim men yéyish dégen sözni xata chüshinip

qalghandimen. Belkim bu yaxshi qara dégen sözdek bir söz bolushimu Éhtimal. Yaki bu chet tildin kirgen söz bolsa men menisini xata istémal qiliwalghan bolushum mumkin. Biraq bu méning oyumche hemme kepter bilishke tégishilik muhim söz idi. Anammu hemishe manga ademlarning totuwélishidin, yep kétishidin hezer eyleshni jékileytti. Biraq, hazir bu sözning menisi bu yerde bashqichige Özgirip qalghandek qilatti. Chünki, ular ademlarning yéyishidin hezer eylise hergiz yene ademler bilen birge turmaytti. Qanitigha tayinip xalighan yerge uchup ketse boluwéretti. Biraq ular qanitining barliqinimu untup qalghan bolsa kérek. Belkim yashap könüp qalghan qepezdin ayrilishini xalimasliqimu mumkin.

- Undaқта bizning igimiz yaxshimu?

Kichik kepter qéri kepterdin soal sorashqa bashlidi.

- Elwette yaxshi.

- Biraq, umu bizni bashqa ademlerde xalisa tutup yeydighu?

- Bu dégen oxshimaydu. U bizni qepez ichide baqqandikin tutup yése heqliq. Buninggha héchqaysimiz qarshiliq qilsaq bolmaydu.

Men axiri yéyish dégen sözning istémal menisining oxshashliqini. Bayatin artuqche guman qilip yürginimni chüshendim.

- Biraq igimiz bergen danlarni chonglar yewélip manga ashmisa. Men qandaq qilimen? Men künséri oruqlap, yashashqa amalsiz qéliwatimen.

- Senmu asta - asta shundaq chong bolisen. Chonglardin qandaq yéyish kéreklikini Öginisen. Yéyishke tégishlik nersini hergiz bashqilargha bermeydighaan bolisen. Biz yashighan muhit mushundaq oghlum.

- Biraq, bowa.

- Boldi qozam, jiq sözlep ketting kepter dégen qanaetchan bolushi kérek, artuqche nersilerni talashmasliq lazim. Bidingmu?

- Uning erkinlikini bek boghuwapsiz, - dédim men, - uninggha téximu kengreng imkaniyet béring. U Öz erki boyiche yashisun.

Men qéri kepterning sözige söz qisturushni xalimisammu biraq süküt qilip

turiwergüm kelmidi. Bundaq tengisiz muhit méningche kepterlerning bir - birige bolghan méhribanliqini yoqilish xewipige bashlap baratti.

- Hey, siz bizning weziyitimizni chüshenmeysiz. Igimizning achchiqini keltürüp qoysaq bolmaydu. Eger birersimiz uning belgiligen dairisidin halqip yoqap ketsek u hemmimizni qepez ichige soliwétidu. Nechche ayghiche sirtqa chiqalmaydighan gep. U chaghda hazirqi mushu kichikkine qondaqtinmu ayrilip qalidighan ish chiqidu.

Qepezning zadi qandaq nersilikige peqet eqlim yetmidi. Kepterler uninggha solinip qélishtin hem uningdin ayrilip qélishtin bek qorqidiken. Kepterlerning eng chüshiniksizi ademler arisidiki kepterlerken dep oylidim. Bu oyumni bowamgha bildürgüm keldi. Biraq dédimmu - démidimmu hazir Ésimdin kötürlüp kétiptu. Belkim bir Éghizmu reddiye yaki maqulluq sözi bildürmidi.

- Siler chonglar ajizlarning risqini yewalidikensiler, yene kélip ularning qarshiliqini chekleydikensiler, uni toghra ishtek chüshendürüşke tirishidikensiler, bundaq muhit qandaqmu kepter balilirining ösüşige, yashishigha mas kelsun? Siler Özenglarning qandaq halette yashawtqanliqlinglarni bilmigüdek derijide bixutliship kétipsiler, rezillikte ademlerge yétishiwalghili turupsiler, - dédim men.

- Ademlerge til tegküzüşke bolmaydu. Ular bolmisa bizning bügünimizmu bolmaydu. Tetür teshwiqliringizni bashqa yerge béríp qiling, - dédi boway zerde bilen. Men bowayning yaxshi könglüm üçün bunche zerde qilghinini chüshenmidim. Belkim u meqsitimni chüshenmey qalghan bolsa yene chüshendürüp qoyush kérektu.

- Silerde mes'uliyet dégen nerse yoqken. Æ-z ewladliringlarni qarap turup otqa ittiridikensiler, - sözümning dawamini téxi tesirlik chüshürimen dep oylighanidim. Biraq, shu arida taraqqilghan awaz bilen teng putum qattiq aghrip ketti. Æöchüsh üçün qanat qaqqan bolsammu, qanitim boshluqta Ésilip qaldi. Kepterler purride uchup ketti. Andin etrapimda aylinip uchushqa bashlidi.

- Ha, - ha, - ha, erkin yashighuchi, axiri qepezge chüshidighan boldung. Séning yene chong sözligenlikingni bir körey.

Æ-zümning qisturmighan chüshüp qalghinimni hés qildim. Men birdinla bowayning méni etigendin béri gepke tutup, igisining tutuwélishi üçün

aldap turghinini chüshendim. Qelbim cheksiz azabqa toldi. Manga kelgen bu xeter ademlerdin emes, belki kichikkine menpeetke aldan'ghan Öz qérindashlirimidin kelgenidi. Ularning ademlerge masliship méni tutup bérishi peqet kallamdin Ötmidi hem méni bek échindürdi. Xiyalimda hergizmu ademlarning qoligha chüshüp qalmasliq kérek, dégen idiye chaqmaq tézlikide chaqnap Ötti. Ikki putumni uziwitelisemla men yene erkinlikke Érisheleyttim. Shunga bar küchüm bilen ikki terepke palaqishishqa bashlidim.

- Balam, orningdin tur, néme boldi sanga? - közümni achsam anam béshimda qarap turuptu. Xudagha shükri saqkenmen dep oylidim. Ikki putum siylap baqsam héchnéme bolmaptu.

- séni qara bésip qaptu, - dédi anam.

Bek qorqunchluq chüsh körüptimen, - dédim anamni quchaqlap turup we chüshümde körgenlirimni sözlep berdim.

- Sen buningdin kéyinki ewladliringning qismetlirini körüpsen oghlum. Ademler künséri bizning yashash muhitimizgha qistap kirmekte. Ularning bizning ezeldin yashap kelgen zéminimizdin bizni qoghlap chiqarmaqchi. Yerlirimizni tartiwalmaqchi. Ewladlirimizning neslini Özgertip ashundaq Öz neslini tonumaydighan qilip shalghut sortlarga aylandurmaqchi. Belkim uzaqqa qalmay bu yerlerge Égiz binalar, zawutlar sélinishi mumkin. U chaghda kéreksiz sanaet mehsulatliri. Is - tütekler arisida bizning bu güzel muhitimiz bulghinidu. Sheher arisida qipqalghan deryalirimizda hazirqidek sherbet sular emes. Belki yunda aqidighan bolidu. Ademlarning tajawuzchiliqi bek qorqunchluq oghlum. Sen buni sezmeyla qalisen. Ewladliring sen yashighan pakiz muhitni körelmeydu. Tughulupla jahan mushundaq oxshaydu, deydu. Amalysz ularning iskenjisige chüshüp qalidu. Ular bizni künséri qistap kelmekte. Hetta nahayiti yéqinlap qaldi. Biz emdi bashqa bir chiqish yoli tapmisaq bolmaydu. Ã–zimizni Özimiz qutquzmisaq bizni héchkim qutquzalmaydu. Yür sirtqa chiqayli, sanga emdi dadangning qismitini sözlep béridighan waqit kep qalghan oxshaydu.

Anam méni Özige egeshtürüp sirtqa Élip chiqti. Etrap pütünley yawa ot - chöpler bilen tolghan, héchqandaq yol yaki iz chüshmigen kengri dala idi. Bu derya yoyidiki Égiz yardangliqta idi. Bu yerde nechche minglighan kepterler uwa sélip ejdad qalduratti, astimizdila Éqip Ötidighan süpsüzük derya süyi bizge yéqimliq elley naxshisi oqup béretti. Nezirimde bu yer jahandiki eng güzem, eng bixeter makan idi. Eger ademler bolmighan

bolsa, biz menggü mushu bextlik zéminda yashighan bolattuq, hey ademler siler zadi...

- Mana bu séning makaning. Mana bu ejdadliring yashighan zémin. Séning bowang, dadang, mushu makanni güllendürüp, mushu kepterler topigha bashchiliq qilip Ötken. Shunga, bizning ularning arsidiki inawitimiz yuqiri. Shundaqla zimmimizdiki yükimizmu Éghir. Men séni dadangdek batur ezimet bolsun dep, her küni tang seherdila oyghitip, nechche yüz chaqirim yerge apirip, uchushni meshiq qildurimen. Qanatliriningning küchini ashurimen. Muskulliringni chingitimen. Eqil - zéhningni urghitimen. Her waqit segek turushni Ögitimen. Sen hazir jismaniye jehette xéli piship yétildik. Emdi eqliy jehette piship yétilishing kérek. Ademlerdin her waqit segek bol. Ular yerde yürsila bizge chéqilalmaydu dep oylima. Miltiq dégen nersisi arqiliqla ular séni nechche ming métir Égizliktin sollaq atquziwiteleydu. Dadangning qandaq Ölgenlikini bilemsen?

- Yaq, siz manga téxi waqti emes dep, Éytip bermigen.

- Emdi waqti keldi. Men nechche kün ilgirila bu yerde bir qanche ademning timisqlap yürgenlikini kördüm. Démek ularning bizge közi chüshti dégen gep. Shunga ular yétip kélishtin burun biz téximu bixeter makan tapmisaq bolmaydu, dadangmu del ashu ademlarning qolida jénidin ayrilghan.

- Ana dep béringe, dadam néme bolup ularning qoligha chüshüp qalghan?

Anam bir pes jimip qaldi. Belkim köngli buzuluwatqandu, dep oylidim.

- Shu küni dadang bir top kepterlerni bashlap biz üçün ozuqluq izdep chiqip ketken. Adette kepterler hemishe Özimizge xeter yetmeydighan ozuq - tülük mol jaylarni tallaymiz. Dadang kepterlarning bashchisi bolghachqa bu Éghir wezipe tebiy halda uning zimmisige chüshken. Dadang shu chiqip ketkenche bir qanche kün'giche kelmidi. Men uningdin bekla ensirep qaldim. Adette biz yérim künlüktin ushuq yol bolsa uwilirimizni yötkeytuq. Dadangning unche uzun'gha ozuq izdep kétishi mumkin emes. Yürikim uning bir xewpke uchrighinini sézip turdi. U chaghda sen we ukiliring emdila tuxumdin chiqqanidinglar. Shunga silerni tashlap dadanglarni izdep baralmidim. Aridin bir qanche ay ötüp, dadang bilen birge ketken bir kepter qaytip keldi. Shu chaghdila qiyasimning toghriliqini, dadangning ademlarning qurghan qiltiqigha chüshüp qalghinini bildim. Kéyin uning aman qalghan dostiliri bir - birlep qaytip

keldi. Biraq, dadang shu ketkenche kelmidi.

Men anamni yiglap salamdikin dep oylidim. Biraq, uning közide bir xil qeyserlik nuri chaqnap turatti.

- Dadam némishqa qaytip kélelmeptu? - Men teqezzaliq bilen soridim.

- Dadang dégen kepterlarning padishahi. Uningda shuninggha chushluq roh bolushi kérek. Eger u Özini qoghdiyalmisa bu kepterler topini qandaq qoghdaydu? Bir padishah bashqilarning qulliqi astida yashap qandaqmu yene qaytip kélip, bu topqa bashchiliq qilalaydu. Uning birdinbir yoli hergizmu bashqilarning qulluqigha boysunmasliq. Dadang ademler teripidin tutulup qepeske solap qoyulghandin kéyin, biz yawa kepter shahlar jemetining aditi boyiche tilini chishlep üzüwaptu. U bir deqiye bolsimu, qepeste yashashni Özige rawa körmeptu. Qepes uning qizil qéni bilen yoyuluptu. Dadang ademler sélip bergen dan - suni ichmey - yémey toptughra bir hepte yashap, axiri ularning qolida baturluq bilen qurban boptu. Mana bu bizdiki heqiqiy erkinlik rohi oghlum. Senmu dadanggha oxshash menggü erkinlikning qoghdighuchisi bol.

- Ana, dadam üchün bashqa kepterlerde purset tépip qéchip kelmeydu?

- Dadang balilirining qul bolup qélishini xalimaydu. Ular dadangni tutuwélip uni bashqa kepter bilen juplep ewlad qaldurmaqchi bolghan. Biraq dadang hergizmu kéyinki ewladliri üchün bundaq nomusluq yashash muhitini qaldurushqa wijdani yol qoymighan. Sen chüshüngde körgen kepterler del balilirini qulluqqa tashlap hayatini saqlap qalghan kepterlarning ewladi balam. Ular hazirgha qeder ademlarning qolida rohi qulluqta yashawatidu. Bundaq yashighandin ölüm ming ewzel. Sen del ashundaq batur kepterning perzenti. Sen menggü mushu rohni untup qalma!

Anamning sözliri rohimda uzaqqiche zil - zile peyda qildi. Ä-zümning shundaq bir batur dadining perzenti ikenlikimdin cheksiz shadlandim. Manga tégishlik bolghan intayin iptixarliq, bextlik bir rohning ténimde birdinla bash kötürgenlikini hés qildim. Pütün qelbim, wujudum küch we iptixargha toldi. Qelbimdiki barliq muhebbet bilen anamni mehkem quchaqlidim.

- Barghin balam, séni elge, kepterler topigha béghishlidim. Ular bashsiz qalmisun. Yéqindin béri ademler bizni her xil yolla bilen tutup kétiwatidu.

Shunga sen biz üçhün téximu bixeterrek makan tap. Xosh balam.

Qanitim anamning köz yashliri bilen höllendi. Körgen chüshliriming mushundaq bir seperning bishariti ikenlikini chüshendim. Hergiz ademlerning qiltiqigha chüshüp qalmaymen dep oylidim.

Nahayiti uzaq uchtum. Bashta Éqin boylap uchtum. Kéyin bir mehellige kirip qaldim. Bu men chüshümde körgen héliqi mehelle emes idi. Hem uningdek qorqunchluqmu körünmeytti. Biraq, men shundaq bolsimu uningdin hezer eylep nahayiti Égiz uchtum. Qanitimda yéterlik küch bar idi. Quliqimda emdi ademlerning shawquni emes belki shamallaning ghur - ghur soqqan awazi anglinishqa bashlidi, men bu uchushumda Öz nishanimdin bek yiraqlap ketsem bolmaytti. Eger bek uzap kétidighan bolsam bizning köchishimizge tesir yétetti. Rastini Éytqanda men anamning köchüsh toghriliq pikirige anche qoshulmayttim. Bizning makanimiz nahayiti Égiz yan baghir - tik qiyaning Üstide idi. U yerge ademler tügül uchar qushlarmu teste qonalaytti. Biz ewladtin - ewladqa ashu jayda makan tututp, bixeter yashap kelgen turup, emdilikte köchmekchi boluwatattuq. Ademlerning unchiwala qudretlik bolushi natayin. Mana men hazir ademlerning Üstide uchup kétiwatimen. Héchqandaq xeterni sezmidim. Belkim anam ziyade sezgürliship ketken bolsa kérek.

Kech kirip etrap gugum qarngghuluqi ichige gherq boldi. Bir kün uchup harghinliq yetkenidi. Gerche ademler bar bu yerge qonush oyum bolmisimu, biraq qarangghuda nishandin adiship qalmasiliq üçhün aram almizam bolmaytti. Jenub, shimal, gherb tereplerni közitip boldum. Bu yerlerde biz yashighudek birer yaxshi makan uchrimidi. Belkim, bek Égiz uchuwetken bolsam kérek. Ete sherq terepni aylinip pes uchushni könglümge püktüm. Kéche yultuzliri üstümde chaqnap turatti. Men mushundaq güzellikke tolghan bir dunyada undaq qorqunch ichide yashashning tolimu exmeqliq ikenlikini hés qildim. Asta - asta peslep bir derex Üstige qondum. Ete qandaq menzire ichide turidighanliqim namelum idi. Men heddidin ziyade Éhtiyatchanliq qilip, Égiz uchiwetkechke köngüldikidek bir makan téxi uchratmighanidim. Shunga ete usulumni Özgertip pesirek uchushni oylidim.

Munqluq bir awaz shérin uyqumni buzuwetti. Harghinliq ichide shunche shérin uxlap kétiptimen. Bir top kepter etrapimda uchup yüretti. Ularning qanitidin munqluq awaz kéletti. Men heyran qaldim. Ular beeyni manga op'oxshash kepterler idi. Turup ular men chüshümde körgen

kepterlergimu oxshap qalatti. Turup oxshimaytti. Tünügün bir kün héchnéme yémey uchqachqa hazir qorsiqim Échip ketkenidi. Mem ulardin bu yerde bixeterrek bir otlaydighan yerning bar - yoqluqini sorimaqchi boldum. Ular yönilishni Özgertip, birdinla mehelle sirtigha qarap uchushqa bashlidi. Menmu ularning keynidin egeshtim.

- Nege barisiler? - Arqidiraq qalghan birsidin soridim.

- Xaman'gha.

- U yerde néme qilisiler?

- Dan izdeymiz.

- Dan dégen siler yeydighan nersimu?- U manga xuddi yat bir mexluqqa qarighandek ghelite chekchiyip qarap qoydi:

- Sen yawa kepterkensende?

- Shundaq men böljürgen saydin keldim, - men kepterlerge egiship xaman'gha chüshtüm. Bu yerde heqiqeten kömülüp qalghan boghdaylar bar'iken, temi shundaq tatliq idi. Bu yer bolidiken, dep oylidim. Bu jayda ademlarning qarisi körünmeytti. Bashqa kepterlarning xatirjem turqigha qarap menmu xatirjem halda qorsa toqlashqa bashlidim. Sirtqi dunya hergizmu anam Éytqandek undaq xeter bilen tolghan emes idi. Xatirjem halda aldimdiki yoghan bir tal dan'gha boyun uzattim, shiddet bilen Étilip kelgen bir xil küch kaniyimni kélip boghdi. Nahayiti tézlikte kötürülüp, özümni chetke almaqchi boldum. Biraq, namelum bir küch méni yene shunche téz yerge tartip chüshti. ã-zemni her terepke urushqa bashlidim. Kepterler gurride kötürülüp uchup kétishti. Axiri haliszlinip yétip qaldim. Bu men chühümde körgen héliqi menzirige bek oxshaytti. Ademlarning qoligha chühüp qaldim - néme, dep oylidim. Biraq, hazir yéqin etrapta héchkim körünmeyti. Qanchilik waqit Öttikin bir chaghda ikki adem tuyuqsiz yénimda peyda bolup qaldi. Ah, ademlarning qoligha chühüptimen, dédim men. Biraq, ular méni boynumni siqip turghan ghayet zor küchni boshatti.

- Yawa kepterken... Dédi ularning ichidiki yashiraq birsi.

- Mehkem tut, qéchip ketmisun, qanitini boghup qoyayli, - ular birlikte qanitini boghushlap andin boynumdin tutup közlirimge qarashqa bashlidi.

- Way, bek Ésilken, taza amet keldi, - chongraqi méni qoligha Élip qarap ketti.

- Buning bizge qilche paydisi yoq, qoyiwéteyli, qara, u alliburun tilini chishlep üzüwaptu. Bundaq kepterge uchrup qalghanda qoyuwetmey amal yoq. Adette kepterlarning bashchiliri shundaq bolidu.

- héch bolmisa uni bir owa köpeytiwalayli.

- U emdi dan yémeydu, su ichmeydu, taki ölüp ketküche sen bilen qarshilishidu.

- Qarap turup qoyiwitemdim? - dédi yashiraq adem.

- Ixtiyaring, biraq, hayal Ötmey sözümning rastliqini bilip qalisen, menmu mushundaq bir kepterni tutuwalghan deslepte qoyup bérishke közüm qiymidi. Bir heptidin kéyin ölüp ketti.

- Men buni chuqum köndürimen, - dédi u.

Hergiz qolunggha könmeymen. Bir amalni qilip choqum qéchip kétimen, dep oylidim ichimde, anamning sözini Ésimde tutmay, bu kün'ge qalghinimdin tolimu nomus hés qildim. Küch bilen yulqunup uning qolidin boshap uchup chiqtim, biraq anche uzun barmayla yerge goya bir parche chalmidek pokkide chüshtüm.

- Kasapet, hélimu yaxshi qanitingni boghup qoyuptimen. Bolmisa qeyerlerge kétip qalar bolghiyting? U méni xaltidek birnersige solap negidur Élip bardı. Andin qanitimni mehkem qamallap, simdin toqulghan bir torning ichige soliwetti. Tor ichidiki bir qanche kepter gürride bir bulunggha qistaldi.

- Qarighanda ach qalghan oxshaysen, bolmisa bir tal danni dep méning qisimiqimda palaqlap yatmasting... U qepeske bir siqim danni chéchip su qoydi. Kepterler gürride yighilip danni yéyishke bashlidi. Biraq, méning Öchmenlikim shu derijige yetken idiki, mumkin bolsa hazirila qepesge üsüp ölüwalghum kéletti. Biraq, qanitim bek ching téngiwétilgen bolghachqa peqetla midirliyalmidim. Béshimni aran kötürüp, emdila tikleshken quyash nurigha qaridim. Ah Öydin ayrilip bir kün bolmay turupla ademlerning qoligha chüshüp qaldim - he, anam bu halimni körse

néme dep oylap qalar? Halsiz halda pokinimni yerge qoyup yattim.

Chüshümde anamni körüptimen. U köpkük hawa boshluqida turup méni yénigha chaghirghudek. Turupla yénida dadammu peyda bolup qaptu. Uning qamiti shundaq körkem bolup tolimu hewisim keldi. Ular méni chaqirighandek qildi. Belkim quliqmgha shundaq anglan'ghandu. Men ulargha qarap uchtum. Uchqanséri ular mendin yiraqlishatti. Uchushtin toxtisam ularmu yiraqlashtin toxtaytti. Uchuwérip aghzim qurup ketti. Ana, su, dep oyghinip kettim, béshimda héliqi adem sözlewatatti.

- Bu bek jahil kepterken, besh kün boldi héchnéme yémidi.

- Uni baqqanning paydisi yoq démidimmu?

Bu héliqi kündiki yashta chongraq kishi idi.

- Emdi bundaq turuwerse ölüp qalidu. Uningdin köre balilirimgha shorpa qilip bérey.

- Uningdin qanchilik shorpa chiqmaqchidi, belkim, emdi yéseng sanga ziyani qilip qélishimu mumkin. Yaxishisi qoyuwet. Bundaq Ésil sortluq kepterni qarap turup öltürüp qoysaq bolmaydu.

- Biraq uni qoyuwetsekmu bizge héchqandaq paydisi bolmaydu - de.

- Hazirmu beribir paydisi yoq.

- Bashtila shorpa qiliwitidighan gepkenduq.

U sanggilap turghan qanitini bir pes tüzeshürüp andin méni qoyup qoydi.

Kökte quyash küchlük nur chéchip turatti. Men pütün wujudumdiki küch - qüwwitimni yighdim. Kökke qarap uchmaqchi boldum. Biraq, qepez, sim tor yenila yolumni tosüp turatti. Men nechche kündin béri uninggha özümni urup uni bösüp Ötelmeydighanliqimgha közüm yetkenidi. Lékin, wujudumda azraq küch yighilip, eslige kelgen haman uninggha tashlinip baqattim. Men bösüp Ötmekchi bolghan bu sim tur shundaq qudertlik yasalghanidi. Uninggha ademlerning yüksek eqil - parasitini jemlen'gen bolup, uningdin sirttiki barliq erkinlikni körüp turghili bolatti.

Biraq, uninggha hergiz Érishkili bolmaytti.

Qepez, ichidiki hawa bilen sirttiki hawa oxshash. Biraq yashash shekli oxshimaytti. Bu torni toqighan ademlarning niyiti shundaq qara hem baghri shunchilik qattiq idi. Ã–z erkiniligi üçün tinimsiz küresh qiliwatqan bu kichikine janning jasariti ularni qilche tesirlendürelmeytti. Emdi ulargha qilche paydam tegmeydighanliqini bilip turupmu méni rohiy qulluqqa almaqchi bolatti. Jandin bashqa héchnéme qalmighan bu kichikkine jismimni qiynash arqiliq Öz meqsidige yetmekchi bolatti. Eng qebih yéri ular méni Öley depmu Ölelmeydighan haletke keltürüp qoyghanidi. Ichimde shundaq nida qilattim. Ey, erkinlikning qatili bolghan rehimisiz adem, ya méni Ölgili qoy, ya bolmisa erkinlikimni ber!

Tuyuqisiz totush bir hid burnumgha uruldi. Wujudumgha birdinla küch yighildi, Â«anaâ» ... Men hayajan ichide béshimni kötürdüm. Anamning közliri bir xil jiddiyilik bilen chaqnap turatti. U méning yulun'ghan qanitim, sanggilap qalghan tumshuqum, purliship, eski kigizdek bolup ketken qanatirimgha bir xil Échinish ichide qaridi.

- Ana, kechürüng. Ishenchingizni yerde qoydum. Men hergizmu sizning perzentingiz bolushqa layiq emeskenmen, - men gunahkarlarche béshimni egdim. Wujudum nomus küchidin Örtinip ketti. Némishqimu anam kelgüche Öliwalmighanliqimgha Échindim.

- Yaq, sen özüng qilalaydighan ishning hemmisini qildik. Emdi uni axirigha chiqar.

- Biraq ana, men bir mehbusqa aylinip qaldim. Ajizliqta shu derijige yettimki ölüwalay depmu ölüwalalmighudek halgha chüshüp qaldim.

- Bu mana men dep bilinip turuptu, men séni erkinlikke érshtürüş üçün keldim.

- Biraq, méning emdi erkinlikke chiqqum yoq. Men emdi bu eptim bilen hergizmu sizning balingiz bolushqa layiq emes.

- Men sanga erkinlik Élip kélimen balam. Sen yenila méning batur balam bolisen. Sen hergizmu qullarche emes, baturlarche ölüshung kérek, - anam shundaq depla boghuzidiki danlarni yandurdi,- bu zeherlik böljürgen, sen buni yésengla ularning qulluqidin azad bolisen. Shundaqla jemetimizning abruyini saqlap qalisen. Ã–singde bolsun erkinlikni menggü hésdashliq arqiliq qolgha keltürgili bolmaydu. Uning üçün qan

aqquzush kérek. Qéni, tumshuqungni yéqin ekel.

Men anamning qet'iylík chaqnap turghan közlidirige axirqi qétim tikildim. U shunchilik xatirjem, shunchilik qeyser idi. Men puchulup, sanggilap qalghan tumshuqumni uninggha tenglidim. Bu erkinlik üçün qurulghan tosaqlarning qurbanigha aylinip ketken eng qudertlik qoralmim idi. Biraq, u rehimisiz tosaqni choqulawérip axiri sunup, mushundaq haletke kélip qalghanidi. Zeherlik böljürgen wujudumda bir erkinlikning jarchisi bolup orunlashti. Ang, axiri erkin ölüsh pürstige ige boldum. Dep shadlandim. Rohim bir xil azadilik ichide yélinjashqa bashlidi. Asman shunchilik süzük, etrap shunchilik timtas, dunya yenila güzel idi. Bulungdiki bir top kepterler manga heyranliq bilen qarap turatti.

2004- Yil 24 - mart, maralbéshi